

Κοινό Σχόλιο στις αποφάσεις ΣτΕ 179/2014 και ΠολΠρΘεσ 3088/2014

α. Σύμφωνα με τα άρθρα 39 και 44 του ν.δ. της 17.7/13.8.1923 «περί ειδικών διατάξεων επί ανωνύμων εταιριών»¹ (ιδίως τραπεζών) και κατά παρέκκλιση από τη ρύθμιση του ενεχύρου απαιτήσεων στον αστικό κώδικα, επί τραπεζικού ενεχύρου απαιτήσεως «συνεπάγεται εκχώρησιν» αυτής προς την τράπεζα η ενεχύρασή της από τον δανειστή (προς εξασφάλισή της για δικό του χρέος προς αυτήν) από και δια της προς τον οφειλέτη επιδόσεως της μεταξύ του δανειστή και της τράπεζας συμβάσεως ενεχύρου.

β. Το Νομικό Συμβούλιο του Κράτους έχει γνωμοδοτήσει², ότι με την ως άνω ρύθμιση φορέας της ενεχυρασμένης απαιτήσεως καθίσταται η τράπεζα (ως εκ του νόμου εκδοχέας), ώστε αυτή η απαίτηση δεν υπόκειται σε κατάσχεση για χρέος του ενεχυραστή προς τον κατασχόντα στα χέρια του οφειλέτη της, ως τρίτου, αφού δεν ανήκει πλέον στον ενεχυραστή αλλά στην τράπεζα.

Ομοίως έκρινε το Πολυμελές Πρωτοδικείο Αθηνών³ ακυρώνοντας την κατάσχεση στα χέρια μιας εταιρίας, ως τρίτης, της κατ' αυτής απαιτήσεως του ενεχυραστή (οφειλέτη του κατασχόντος) με τη σκέψη ότι μετά την επίδοση στην τρίτη της συμβάσεως τραπεζικού ενεχύρου «αποκόπτεται κάθε δεσμός» της με τον ενεχυραστή (εκ του νόμου εκχωρητή) που «αποξενώνεται εντελώς και δεν μπορεί να αναμιχθεί στην απαίτηση, την οποία έκτοτε αποκτά η εκδοχέας πιστώτρια (σημ.: τράπεζα), στην οποία εκχωρείται (σημ.: δια της ενεχυριάσεως) η απαίτηση και μόνο αυτή νομιμοποιείται έκτοτε να εγειρεί σχετική αγωγή».

Και το Συμβούλιο της Επικρατείας, με τη σχολιαζόμενη απόφαση⁴, δέχθηκε επίσης ότι με το τραπεζικό ενέχυρο του ανωτέρω ν.δ. «η ενεχυρίαση απαιτήσεως συνεπάγεται όχι απλή επιβάρυνση αυτής, όπως η συνήθης ενεχυρίαση απαιτήσεως, αλλά την εκχώρησή της προς τον ενεχυρούχο πισωτή (σημ.: τράπεζα) που γίνεται πραγματικός και μοναδικός δικαιούχος της απαιτήσεως ... μετά δε την αναγγελία αποκόπτεται κάθε δεσμός του τρίτου (οφειλέτη) με τον εκχωρητή, ο οποίος αποξενώνεται και δεν μπορεί να αναμιχθεί με οποιονδήποτε τρόπο στην απαίτηση, αποκλειστικός δικαιούχος της οποίας είναι πλέον ο εκδοχέας».

γ. Αντιθέτως, ο Άρειος Πάγος⁵, αποκλίνοντας από προηγούμενη νομολογία

1 Το άρθρο 39 του διατάγματος ορίζει: «1. Εάν αντικείμενον της ενεχυράσεως είναι απαιτήσις ονομαστική του οφειλέτου κατά τρίτου, η ενεχύρασις συνεπάγεται εκχώρησιν της απαιτήσεως υπό του οφειλέτου προς την πιστώτριαν. 2. Αντίγραφον της συμβάσεως ενεχυράσεως επιδίδεται τω τρίτω. 3. Από της επιδόσεως θεωρείται η πιστώτρια ως νεμομένη την απαίτησιν». Το δε άρθρο 44 ορίζει: «Εάν αντικείμενον της ενεχυράσεως είναι απαιτήσις η πιστώτρια δικαιούται ίνα εισπράξῃ την απαίτησιν ως εκδοχέυς, το δε μετά την εξόφλησιν υπόλοιπον αποδίδει τω οφειλέτῃ». (Πλαγιογράμμιση δική μου).

2 ΓνωμοδΝΣΚ 629/1997 σε *Ι.Καστριώτη*, Η κατάσχεσις εις χείρας τρίτου 2009 τ. σελ. 357 – 358.

3 ΠολΠρΑθ 6180/2012 αδημ.

4 ΣτΕ 179/2014 (Τράπεζα Πληροφοριών ΝΟΜΟΣ).

5 ΑΠ 1065/2009, ΝοΒ 57 σελ. 2392 επ. = ΕΠολΔ 2010 σελ. 58 επ. με σχόλιο *Ν. Κατηφόρη*. Πρβλ. και τη μελέτη (με αφορμή αυτή την απόφαση) του *Χρ. Φίλιου*, Ενεχύραση τραπεζικής κατάθεσης - νομική φύση και συνέπειες στην αναγκαστική εκτέλεση, σε ΕΠολΔ 2010 σελ 329 επ.

του⁶, σε περίπτωση ενεχυράσεως στην τράπεζα της απαιτήσεως πελάτη της από κατάθεσή του σ' αυτήν, δέχθηκε ότι επιτρέπεται η κατάσχεσή της από τους δανειστές του ενεχυραστή στα χέρια της τράπεζας ως τρίτης, με μνεία πάντως του υπέρ αυτής ενεχύρου, θεωρώντας αυτόν ως δικαιούχο της απαιτήσεως και όχι την τράπεζα, παρά την «πλασματική» (όπως την χαρακτήρισε) εκχώρηση που συνεπάγεται το τραπεζικό ενέχυρο. Ομοίως έκριναν ακολούθως το εφετείο Αθηνών και το Πολυμελές Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης με αποφάσεις τους⁷ στοιχιζόμενες προς τη στροφή του Άρειου Πάγου.

Η παραδοχή αυτή στηρίχθηκε στην ακόλουθη αιτιολογία: Η βασική παρέκκλιση του τραπεζικού ενεχύρου από όσα ισχύουν στο κοινό ενέχυρο έγκειται στο ότι σύμφωνα με το άρθρο 44 του ανωτέρω διατάγματος η τράπεζα δικαιούται να εισπράττει μόνη της την απαίτηση, ενώ κατά το άρθρο 1254.2 ΑΚ ο ενεχυρούχος την εισπράττει από κοινού με τον ενεχυραστή. Οι όροι «εκχώρησις» και «ως εκδοχεύς» στο διάταγμα χρησιμοποιήθηκαν λοιπόν, κατά τον Άρειο Πάγο και τις αναφερόμενες αποφάσεις που τον ακολούθησαν, μόνο προς αυτό το σκοπό και για να μην υπάρχει αμφιβολία ότι η τράπεζα θα έχει το δικαίωμα να εισπράξει την απαίτηση τόσο πριν όσο και μετά τη λήξη του ασφαλιζόμενου χρέους, -ζήτημα αμφισβητούμενο τότε- και συνεπώς η εκ του νόμου (λόγω ενεχυράσεως) εκχώρηση της απαιτήσεως «δεν φτάνει μέχρι του σημείου να υπερακοντίζει το σκοπό για τον οποίο συνομολογείται η ενεχύραση, που είναι η εξασφάλιση της πιστώτριας τράπεζας και με την έννοια αυτή δεν συνεπάγεται μία τέλεια, απόλυτη και οριστική διάθεση της απαίτησης προς την τράπεζα με την έννοια της ΑΚ 455, αλλά πλασματική – περιορισμένη που τα αποτελέσματά της ρυθμίζονται κατά πρώτο λόγο από το ενεχυρικό δίκαιο, επικουρικά δε από τις περί εκχώρησεως διατάξεις». Καταλήγουν δε το εφετείο Αθηνών και το Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης ότι, κατόπιν αυτών, και στην περίπτωση του τραπεζικού ενεχύρου δικαιούχος της απαιτήσεως παραμένει ο ενεχυραστής, δυνάμενος να την εκχωρήσει σε τρίτον (βεβαρυμένη βέβαια με το ενέχυρο) ή να την ενεχυράσει περαιτέρω, για δε τους δανειστές του, αντίθετα προς την αναφερόμενη γνωμοδότηση του ΝΣΚ και την παραδοχή του πολυμελούς πρωτοδικείου Αθηνών (ανωτέρω, 2β), γίνεται πειστικά δεκτό από τις ανωτέρω τρεις αποφάσεις (Άρειου Πάγου, ΕφΑθ και ΠολΠρΘεσ) ότι δεν εμποδίζονται να επιβάλλουν κατάσχεση στην ενεχυρασμένη απαίτηση και να ικανοποιηθούν από αυτήν, ασφαλώς μετά την προνομαϊκή ικανοποίηση της ενεχυρούχου τράπεζας.

δ. Στη θεωρία, κατά μία γνώμη⁸ (με την οποία συμβαδίζει η νομολογία της παραγρ. β), το τραπεζικό ενέχυρο συνιστά είδος εξασφαλιστικής (καταπιστευτικής)

6 Ενδεικτικά, από την παλαιότερη νομολογία, ΑΠ 153/1972 ΝοΒ 20 σελ. 75 και, από τη νεότερη, ΑΠ 1191/20007 ΧρΙδΔ 2008 σελ. 800).

7 ΕφΑθ 5740/2011, ΔΕΕ 2012 σελ. 131 επ. ΠολΠρΘεσ 3088/2014, Digesta 2014.

8 Μπαλής, Ενεχύρασις απαιτήσεως και εκχώρησις *ignoris causa*, σε τιμ. τομ. Ζηλήμονος σελ. 199. Λυμπερόπουλος, σχόλιο στην ΕφΑθ 1735/1983 ΕλΔ 24 σελ. 1046.

εκχωρήσεως με την οποία, μετά την επίδοση του άρθρου 39.2, η ενεχυρούχος δανείστρια (τράπεζα) γίνεται μοναδική και πραγματική δικαιούχος της ενεχυρασμένης απαιτήσεως, αποκοπτόμενου έτσι κάθε ενοχικού δεσμού μεταξύ ενεχυραστή και οφειλέτη της απαιτήσεως, με αποτέλεσμα να μην έχει πλέον ο ενεχυραστής δικαίωμα διαθέσεώς της (εκχωρήσεως ή περαιτέρω ενεχυράσεως), οι δε δανειστές του να μην μπορούν να την κατάσχουν.

Κατ' άλλη γνώμη⁹ (στην οποία στοιχίζεται η νομολογία της παρ. γ), η ενεχύραση με το ν.δ. του 1923 δεν συνιστά εκχώρηση ούτε πλήρη ούτε καταπιστευτική, αλλά γνήσιο ενέχυρο¹⁰ απαιτήσεως που (πέραν των διατάξεων του ν.δ.) διέπεται συμπληρωματικά από τις περί ενέχυρου διατάξεις του ΑΚ και μόνον επικουρικός (και εφόσον δεν αντίκεινται σ' αυτό) από τις διατάξεις για την εκχώρηση απαιτήσεων, με αποτέλεσμα ο ενεχυραστής να παραμένει αυτός δανειστής της απαιτήσεως, η οποία έτσι (κατά τη γνώμη αυτή) υπόκειται σε κατάσχεση από τους δικούς του δανειστές και μπορεί να ενεχυραστεί περαιτέρω ή να εκχωρηθεί, βεβαρυσμένη βέβαια με το πρώτο ενέχυρο, δίχως αυτό να κινδυνεύει ούτε από τυχόν καλή πίστη του ειδικού διαδόχου, καθώς δεν ισχύει επί απαιτήσεων, αλλά μόνο επί κινητών πραγμάτων (ΑΚ 1040), η καλόπιστη κτήση δικαιώματος απαλλαγμένου βαρών.

Ενδιάμεση άποψη¹¹, η οποία αντιμετωπίζει το τραπεζικό ενέχυρο ως «ερμαφρόδιτο» μόρφωμα «που άστοχα χαρακτηρίζεται από το νόμο συγχρόνως και ως ενέχυρο και ως εκχώρηση», τάσσεται μεν ως προς τη νομική του φύση με την πρώτη ως άνω γνώμη (εξασφαλιστική – καταπιστευτική εκχώρηση), αποκλίνει όμως από αυτήν ως προς τις έννομες συνέπειες θεωρώντας πως «η ρύθμιση του άρθρου 44 μαρτυρεί κατά τρόπον εύγλωττο ότι ο ο ενεχυραστής δεν αποξενώνεται εντελώς από την ενεχυρασθείσα απαίτησή του, αλλ' εξακολουθεί να έχει δικαιολογημένο ενδιαφέρον για την είσπραξή του¹²».

9 Με χρονολογική σειρά *Μαριδάκης*, Γνωμοδότηση σε ΕΕΝ 3 σελ. 1011. *Μάζης*, Εμπράγματη εξασφάλιση τραπεζών και ανωνύμων εταιριών 1983 παρ. 46 αριθ. 459. *Δημάκου*, σε Γεωργιάδη/Σταθόπουλου, ΑΚ άρθρο 1247 - 1248 σελ. 384. *Σταθόπουλος*, Η απαίτηση ως μέσο χρηματοδότησης, σε ΕπισκεμπΔ 1997 σελ. 9. *Ν. Κατηφόρης*, σχόλιο στην ΑΠ 1065/2009 σε ΕΠολΔ 2010 σελ. 59 επ. *Χρ. Φίλιος*, π.

10 Χαρακτηριστικά επισημαίνεται (*Σταθόπουλος*, π.): «Η ανεπιτυχής ταυτόχρονη χρήση για την ίδια πράξη των όρων ενεχύραση και εκχώρηση από το νομοθέτη του 1923 δεν πρέπει να παραπλανήσει ως προς το νομοθετικό σκοπό. Η μόνη ουσιαστική προστασία του ενεχυρούχου δανειστή, που θέλησε ο νομοθέτης, είναι η απονομή σ' αυτόν της *εισπρακτικής εξουσίας* του εκδοχέα ... πράγμα που θα ήταν αμφίβολο με την απλή ενεχύραση, ενόψει και των ατελειών του τότε ισχύοντος νόμου περί ενέχυρου ... σε επιπλέον εξουσίες δεν απέβλεψε ο νόμος».

11 *Π. Παπανικολάου*, Η επιφύλαξη στον εκχωρητή της εξουσίας εισπράξεως (ιδίως επί εξασφαλιστικής εκχωρήσεως), σε ΕΛΔ 2011 σελ. 326 -327.

12 Στο πλαίσιο αυτής της απόψεως διευκρινίστηκε πάντως ότι το βάρος δεν δίδεται τόσο στη νομική φύση του τραπεζικού ενέχυρου, όσο στην πρόβλεψη του άρθρου 39.2 ότι η αναγκαία για τη διαφύλαξη των συμφερόντων του οφειλέτη γνωστοποίηση της μεταξύ ενεχυραστή και τράπεζας συμφωνίας θα πρέπει να συντελείται με την επίδοση προς τον οφειλέτη αντιγράφου *ολόκληρης* της συμβάσεως ενεχυράσεως για να γνωρίζει αυτός λεπτομερώς κάθε όρο που διαλαμβάνεται εκεί. Τούτο δε διότι κατά την άποψη αυτή η ρύθμιση του ν.δ. (άρθρα 39 & 44) και του ΑΚ (άρθρα 460 – 461) συνιστώντας *jus*

ε. Η προσκολλημένη στη διατύπωση του άρθρου 39 ν.δ. της 17.7/13.8.1923 (στη γραμματική δηλαδή ερμηνεία) θέση του ΝΣΚ, του ΣτΕ, της παλαιότερης νομολογίας του ΑΠ και της αποφάσεως 6180/2012 του Πολυμελούς Πρωτοδικείου δεν είναι πειστική και οδηγεί σε ανεπιεική – ανεπιθύμητα αποτελέσματα στην πράξη.

Η νεότερη θέση του Αρείου Πάγου που υιοθέτησε ακολούθως το εφετείο Αθηνών και η γνώμη της θεωρίας, στην οποία στοιχίζονται, στηριγμένη σε συστηματική (από το συνδυασμό των άρθρων 39.2 και 44) και τελολογική ερμηνεία που αναζητώντας το σκοπό του νόμου δίνει ορθές λύσεις στην πράξη και αποτρέπει αδιέξοδα, αξίζει επιδοκιμασίας.

Η δε μετά ταύτα έκδοση της ανωτέρω πρωτόδικης αποφάσεως και της αποφάσεως 179/2014 του ΣτΕ δεν πρέπει νομίζω να εκλαμβάνεται ως διάψευση της προσδοκίας ότι η νεότερη νομολογία του Αρείου Πάγου αναμένεται να έχει συνέχεια¹³. Οι ως άνω δύο αποφάσεις δεν μπορούν δηλαδή να θεωρηθούν ως (συνειδητή) επιστροφή στην παλαιά νομολογία, καθώς οι παραπομπές αμοτέρων εξαντλούνται σε παλαιότερες αποφάσεις του Αρείου Πάγου δίχως καν μνεία της ΑΠ 1065/2009, συνακόλουθα δε δίχως καμία σχετική αντιπαράθεση στις αιτιολογίες τους, πράγμα που επιτρέπει αφενός την υπόθεση ότι η απόφαση αυτή δεν τέθηκε υπόψη τους και αφετέρου την αισιοδοξία ότι το παράδειγμα των αποφάσεων του εφετείου Αθηνών και του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Θεσσαλονίκης που στοιχήθηκαν με την ως άνω αρεοπαγητική θα ακολουθήσουν και όσα δικαστήρια κληθούν να κρίνουν το ζήτημα στο μέλλον, παρότι μεσολάβησε η απόφαση 179/2014 του ΣτΕ.

Κ. Παναγόπουλος

dispositivum δεν εμποδίζει τον ενεχυραστή («εκχωρητή») και την τράπεζα να περιλάβουν στη συμφωνία τους και τον όρο ότι η εξουσία προς είσπραξη θα παραμένει προσωρινά στον ενεχυραστή και μετά την γνωστοποίησή της («αναγγελία») στον οφειλέτη, θα μεταβαίνει δε στην τράπεζα (ενεχυρούχο δανείστρια - «εκδόχέα») μόλις επέλθει ορισμένο γεγονός (αναβλητική αίρεση) που συνήθως θα είναι η περιέλευση του δανειολήπτη ενεχυραστή σε υπερημερία οφειλέτη έναντι της πιστοδότριας τράπεζας. Υπό αυτό το πρίσμα η εμμονή της (παλαιότερης) νομολογίας του ΑΠ στην αποκοπή κάθε δεσμού του ενεχυραστή με την ενεχυρασθείσα απαίτηση και στην εντεύθεν αποκλειστική εξουσία της τράπεζας να την εισπράξει, οφείλεται κατά την άποψη αυτή στο γεγονός ότι στις κριθείσες από τη σχετική νομολογία περιπτώσεις δεν είχε συνομολογηθεί όρος που να επιφύλαττε στον ενεχυραστή την εξουσία εισπράξεως, ενώ εκεί που αντίθετα είχε παρασχεθεί σ' αυτόν από την τράπεζα τέτοια εξουσία, δεν είδε ο ΑΠ τίποτε το αθέμιτο στην εκ μέρους του ενεχυραστή είσπραξη της απαιτήσεως (Π. Παπανικολάου, π. σελ. 328 αρ. 2 και σημ. 136), 13 Βλ. Χρ. Φίλιο, π. σελ. 334: «Η επόμενη μέρα μετά την απόφαση του ΑΠ 1065 δεν πρέπει να επιφυλάξει καμία έκπληξη. Είναι η κατάλληλη πια συγκυρία για να μεταφερθεί η νομολογία με την ευκαιρία του *rignus depiti* και στην απλή ενεχύραση απαιτήσεως κατά τρίτου προσώπου προς την τράπεζα και να θεωρηθεί και αυτή -που αποτελεί και τη συνήθη περίπτωση ενεχυράσεως- ένα *γνήσιο ενέχυρο απαιτήσεως*».